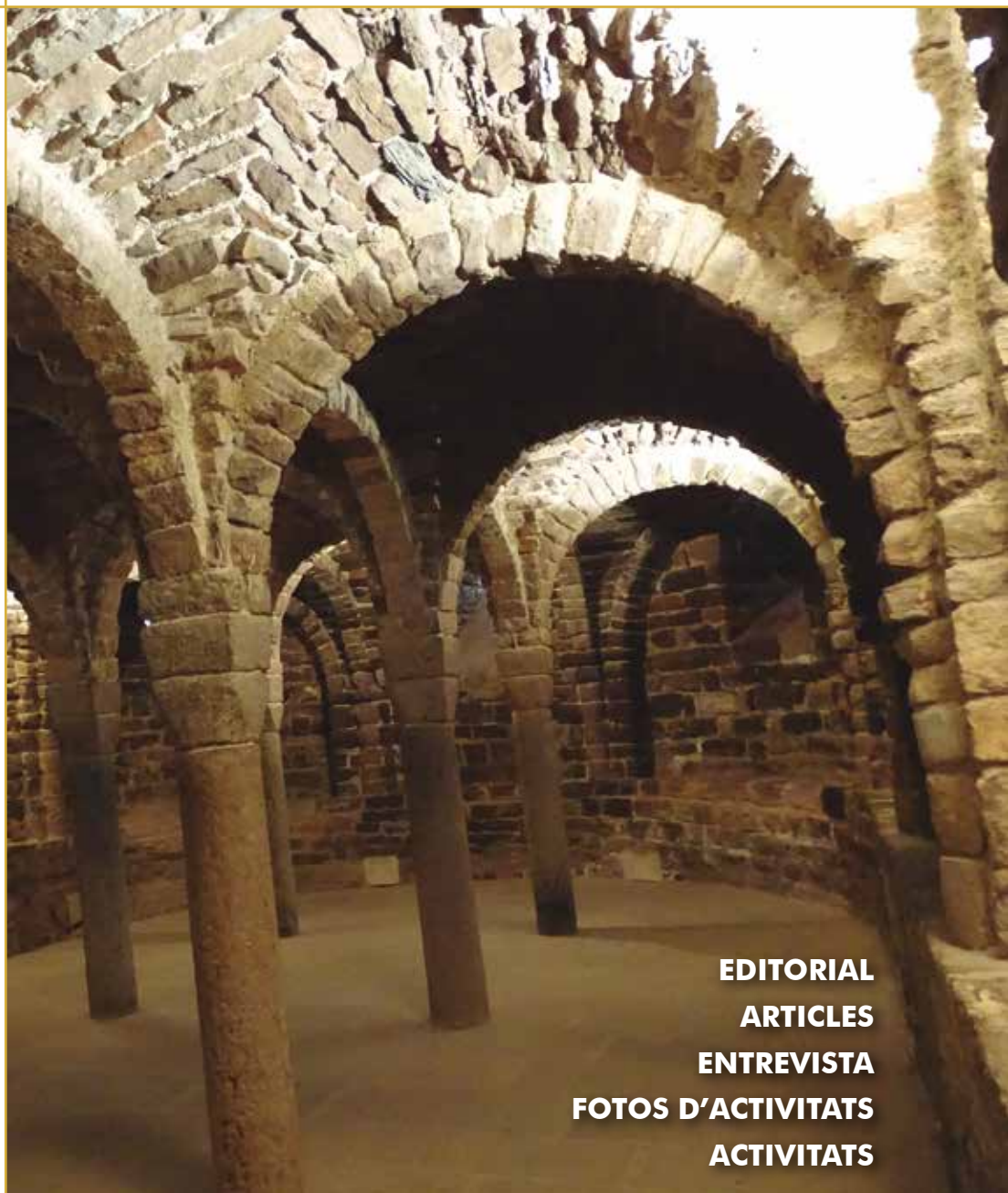

Número 175
setembre-desembre
2014

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

EDITORIAL
ARTICLES
ENTREVISTA
FOTOS D'ACTIVITATS
ACTIVITATS

el butlletí

Edició

**AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES**

Carrer Sabateria, 3 i 5 (Els Carlins)
08241 Manresa

Apartat de correus núm. 9

Correu-e: aarb@aarb.cat

Web: <http://www.aarb.cat/>

Coordinació

Joan Badia

Disseny i composició

Anna Martí

Imatge de portada

Sant Vicenç de Cardona. Fotografia de
Josep Llobet.

Consell Assessor

Joan Badia
Margaret Coll
Gene Costa
Francesc Gasol
Francesc Junyent
Josep Llobet

Correcció

Maria Alba Badia Guitart

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

250 exemplars

Ajuntament de Manresa

EDITORIAL

Esteu llegint la primera editorial del nostre butlletí d'aquest 2015, i això ens ha de servir per fer una valoració de l'any que acabem de deixar, pel que fa a les activitats realitzades i la seva participació. La nostra junta va ser escollida a finals de gener de l'any passat, gràcies a la vostra confiança. Una confiança, de la que n'hem volgut ser dignes mereixedors, prometen en aquells moments, il·lusió i empena. Ara bé, honestament, crec que podem afirmar sense deixar de tocar de peus a terra, que els resultats han estat francament bons. Ens basem per fer aquesta afirmació en una dada molt senzilla i, alhora, importantíssima: la vostra participació. L'assistència a les nostres activitats ens anima a mantenir-nos fermes en seguir fent les coses de la mateixa manera. Ens agrada qualsevol època històrica i artística, però sense oblidar que el Romànic ha de ser l'eix central dels programes de la nostra entitat, i no tan sols la seva difusió, sinó també el seu salvament en cas de perill. Dins les nostres possibilitats, en fem la major publicitat possible.

No faltaran aquelles persones que, coneixent bé l'entitat, afirmaran, i estan en el seu dret, només faltaria -, que ja no fem tantes coses com en una determinada etapa del passat, o bé, que ja no estem al capdavant de la cultura local organitzant events que ens donaven molta publicitat malgrat allunyar-nos molt, i potser massa, del romànic i de la cultura medieval, i fins i tot, podran afirmar que ja no hi ha il·lusió,...i hi ha també qui diu que d'aquí un parell o tres d'anys haurem de tancar la paradeta. L'il·lusió hi és; compartir-la o no, és una opció personal, no pública. Evidentment, no podem agradar a tothom, i en conseqüència, hem d'escoltar tot tipus de propostes i crítiques. No obstant, no ens poden recordar l'enfonsament del Titànic (disculpeu l'exageradíssima comparació) cada vegada que hem tingut poca participació, d'entre moltes altres vegades on n'hem tingut molta. Tothom sap que no obliguem ningú a venir, si no ve de gust.

I ara que parlem de participació, i sobretot en aquest cas, d'entrega cap a la nostra entitat, i també, cap al món associatiu-cultural de la nostra ciutat i comarca, hem recordar-nos de tres persones que ens han deixat el novembre passat: en Lluís García, Gabriel Mora i Jaume Pons; el darrer fou president de la nostra entitat, el segon que ens deixa juntament amb Jordi Torras, ja fa temps. Això vol dir que l'entitat és veterana, i això ha de voler dir experiència i fortalesa. L'enyorança envers quins han treballat per deixar-nos el seu llegat, ha de ser un estímul pels que encara hi som per tal de donar sentit als dos paràgrafs anteriors. Estímul o il·lusió, diguem-ho com vulguem, però que sigui per molt anys!!!

Bon any 2015.

El document més antic que es conserva i que menciona de forma explícita l'existència del gremi de paletes de Manresa està datat el 15 de maig de 1364. En aquest document es recullen l'organització i estructura de l'associació: administradors, patrimoni, procuradors, censos i vinculació amb l'església.

L'activitat constructiva és una activitat inherent a l'espècie humana. Des dels primers homes prehistòrics fins avui hem construït alguns tipus d'edificacions destinades a habitatge, a ús militar, religiós, econòmic o cultural. Per això, no és estrany que la construcció, les seves tècniques, materials, formes, volum, etc. sigui una de les feines més antigues i que en tenim més coneixement des de fa segles.

No resulta estrany doncs que l'activitat de mestre de cases fos una de les més antiga de les ciutats medievals. Sota el concepte de mestre de cases s'amagava la persona que es cuidava de tot el procés productiu. El mestre de cases no era un paleta, en el sentit actual del terme, sinó una persona que planificava la traça o plànols de l'edifici a construir, calculava els pressupostos, la durada de les obres, la qualitat de les mateixes i, sobretot, la relació amb les altres activitats que intervenien en l'obra com fusters, serrallers, entre altres.

La Confraria o gremi era una corporació socio-professional característica del treball artesanal a les ciutats europees des del segle XIV fins a principis del segle XIX. Els gremis eren corporacions obligatòries, tothom havia d'estar associat, i exclusives basades en el privilegi de fabricació i venda reservat als membres de cada gremi.

El gremi reglamentava els aspectes tècnics de la fabricació i els aspectes laborals i socials del treball i tractaven d'evitar la competència entre els seus associats.

El gremi estava sota l'advocació d'un sant patró i a part de les activitats de culte es feien tasques d'assistència espiritual als malalts, convalsents, vídues, pobres, etc. El gremi participava en l'enterrament i les exèquies fúnebres dels seus membres. Així era freqüent a Manresa posar l'estendard del gremi a sobre del taüt del difunt.

L'historiador Joaquim Sarret i Arbós en la seva obra *Història de la Indústria, del comerç i dels gremis de Manresa* recull la data de fundació de diferents gremis. Els més antics són el gremi de sabaters i el de blanquers i assaonadors fundats el 1322 i l'any següent es va constituir el gremi dels mestres de cases.

El gremi es va fundar l'any 1323 per voluntat de la canònica de la Seu de Manresa que en aquells moments s'anava a construir ja que la primera pedra es

va posar al cap de cinc anys.

El gremi es va ubicar en una capella als extramurs o fora muralles de la ciutat, al costat del portal de santa Llúcia, del torrent Mirable i del camí ral que anava cap a Barcelona pel puig de Sant Bartomeu i Bufalvent. En aquest indret s'hi va construir al segle XIII l'hospital inferior o hospital de pobres que rebia aquest nom perquè es trobava a la part baixa de la balcera. Entre el 1321 i el 1323 es va construir al costat de l'hospital inferior una capella sota l'advocació de sant Tomàs i Santa Llúcia, sufragada per la confraria dels picapedrers de la ciutat.

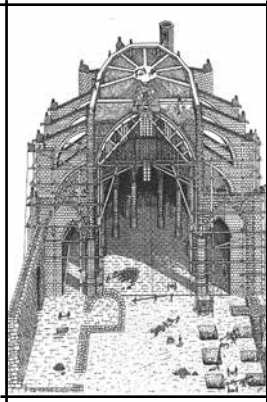
ELS ORÍGENS DEL GREMI DE PALETES

**Síntesi de la conferència pronunciada el
divendres 10 d'octubre de 2014 als Carlins**

Francesc Comas Closas

Clau de volta amb els símbols dels paletes. Seu de Manresa. Font: Jaume Pons

Recreació de la construcció de la nau central de la Seu. Dibuix d'Ignasi Segon

Els mestres de pedra (*lathonorum*) van demanar l'any 1321 al bisbe de Vic permís per construir en aquesta església una capella sota la invocació de sant Tomàs i santa Llúcia. El bisbe va comissionar el degà de Manresa perquè assenyalés un indret on edificar-la. El degà va concedir permís

per aixecar-la al costat de l'hospital inferior però no es va començar a construir fins al cap de dos anys.

L'acte de fundació es va fer davant del notari Raimon d'Esglésies i van assistir-hi seixanta-nou agremiats o confreres i la confraria -que va aplegar els mestres de cases i moliners de Manresa i Sant Joan de Vilatorrada- va rebre el nom de Confraria de sant Tomàs i santa Llúcia.

No s'han trobat els estatuts del gremi de Manresa però probablement des dels seus inicis va mantenir unes obligacions i ordenances com els mestres d'obres de Barcelona o altres gremis de la ciutat. El 1378 es van aprovar les primeres ordenacions del gremi de picapedrers i mestres de cases de Barcelona. En els seus capítols els agremiats havien de complir una sèrie d'obligacions assistencials: si un d'ells moria els altres l'havien d'enterrar; havien de resar un paternoster per l'ànima del difunt o donar caritat a un pobre; si un paleta es posava malalt els altres havien de visitar-lo i si es produïen discòrdies entre els associats el gremi faria el possible per reconciliar-los.

La constitució de la Confraria de mestres de cases devia ajudar a solucionar les principals activitats constructives a Manresa durant la

primera meitat del segle XIV ja que aquest va ser un segle, en particular la primera meitat, de grans construccions com el tercer cinyell de muralles, ponts com el Nou, arranjaments de camins, la sèquia, esglésies com la Seu, Carme, Sant Domènec, capelles, convents com els carmelites i dominics juntament amb cases particulars degut al creixement demogràfic de la ciutat com a conseqüència de l'expansió econòmica.

El 1354 diferents documents ens mostren el nom de diferents mestres de cases com Bernat Guies, Jaume Figuera, Hug de Barbenchs o Raimon de Feixes. També sabem que en aquest mateix any Berenguer Ferrer, picapedrer de la ciutat, va enllestir el sarcòfag de Pere de Sitjar, senyor de Rocafort que havia mort durant la gran epidèmia de la Pesta Negra de 1348.

El març de 1371 trobem un document on s'esmenta que els Consellers de la ciutat reunits a sant Miquel reconeixen a Bernat de Ladornosa, ciutadà de Manresa com a operari responsable de l'obra de la muralla inferior amb un pressupost que superava les 320 lliures i de l'administració dels salaris dels treballadors.

La segona meitat del segle XIV va ser una època d'una forta crisi econòmica, social i política. Davant d'aquesta situació alguns artesans van marxar a buscar feina en altres llocs. Un document de mitjans de 1356 ens recull que set mestres de cases de la ciutat van ser contractats durant trenta dies pel conseller militar i tresorer del rei Pere III per reforçar i enfortir els castells del rei que es trobaven a la frontera del regne d'Aragó. Com podem veure ja fa més de sis-cents anys que els paletes van a buscar feina allà on n'hi ha!

Imatge dels picapedrers a l'absis de la Seu. Font: Francesc Comas

Uno de los principales apoyos de los escultores románicos fueron las plantillas. Apuntes donde se representaron los modelos iconográficos utilizados en la decoración de las iglesias. Una de las piezas escultóricas más fascinantes del románico es la imagen del Maestro Miguel, situada en la portada de la iglesia de Revilla de Santullán (Palencia). En la arquivolta donde se representa la Última Cena aparece la representación de Miguel, el escultor que talló la portada, quién aparece trabajando. Más allá de la excepcionalidad de la imagen, es interesante porque representa el método de trabajo de un escultor medieval, inspirándose en un libro de modelos. Todo esto desemboca en la contemplación de similares modelos iconográficos en creaciones de diferentes talleres escultóricos. Una de las interpretaciones a este fenómeno es que si el modelo es el mismo, el significado de la pieza final debe ser el mismo. Como veremos a continuación esto no siempre es así.

Durante la segunda mitad del siglo XII se produce el conocido como “auge de la escultura tardorrománica”. Uno de los enclaves más importantes de este esplendor escultórico es la zona central y norte de la actual provincia de Palencia, destacando Carrión de los Condes. Esta villa fue un núcleo de especial importancia en época medieval, con una población que superaba los diez mil habitantes, siendo un territorio de especial relevancia en el tránsito del Camino de Santiago. El “Codex Calixtinus” ya la cita como “villa próspera y excelente, abundante en pan, vino, carne y todo tipo de productos”. Una población que está alcanzando un estatus de ciudad, con una gran importancia comercial, y alrededor de la que está surgiendo con fuerza una nueva clase social, la burguesía.

Es un período de efervescencia constructiva, recién terminadas las obras en el monasterio

de San Zoilo, a punto de acabar las de la iglesia de Santa María del Camino y en pleno proceso constructivo de la iglesia de Santiago. Nos interesa esta última, cuyo origen está en la primera mitad del siglo XII con un templo que sigue los patrones de la iglesia de San Martín de Frómista. Durante la década de 1160 se ejecuta la construcción de una monumental portada occidental. El edificio será objeto de reformas posteriores y sufrirá diferentes peripecias,

como un gran incendio, en el 1811, que le deja prácticamente arruinado. Afortunadamente, la fachada no sufrió graves desperfectos y en la actualidad es uno de los hitos del románico hispano. Su ejecución es atribuida al conocido como Maestro de

Santiago de Carrión, un escultor de indudable formación clásica de inspiración borgoñona, aunque en la obra se distinguen varias manos.

La fachada se organiza alrededor de una portada sobre la que se alza un friso con el panto-crátor, tetramorfos y apostolado. La puerta, de medio punto, está recorrida por una arquivolta en cuyas dovelas se sitúan diferentes figuras como pañeros, un conjunto de piezas con el proceso de acuñación de la moneda, sastre,

clérigo, cerrajero, escriba, juez, juglares, bailarinas, duelo, etc. Los capiteles están decorados, a la derecha, con una escena en la que unas figuras introducen sus manos dentro de la boca de una máscara, uno de los personajes con cara serena y el otro, aterrada. Secuencia que parece una referencia al clásico tema de la “bocca della verita”, que a su vez se mimetiza en la típica idea medieval del Bien y el Mal; el castigo a los pecadores y la recom-

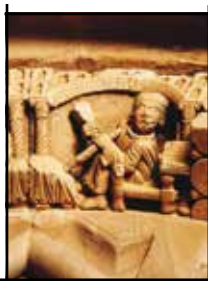
pensa a los justos. En el capitel de la izquierda se representa el amortajamiento de un difunto, mientras un cuerpo es atacado por perros. Escena relacionada con el Salmo 22: 21 – 22, refiriéndose a los suplicios de los condenados.

La interpretación global de la portada es no-

DE LA CIUDAD A LA ALDEA

**La adaptación popular de la escultura
del Maestro de Santiago de Carrión**

César del Valle

Revilla de Santullán -
Miguel

vedosa porque, siguiendo la interpretación formulada por Beatriz Mariño, se está reformulando el típico mensaje del Bien contra el Mal y la reprobación de los vicios desde un tradicional ámbito rural a un nuevo panorama urbano. De esta manera en la arquivolta desaparecen las habituales alusiones a la vida rural, como los calendarios agrícolas, y aparecen imágenes vinculados a una ciudad comercial, como sastres, cerrajeros, la acuñación de la moneda, etc. Todas actividades vinculadas a los cambios urbanos y cercanos a las actividades de la nueva burguesía. Es decir, se siguen censurando los viejos vicios, como la usura y la lujuria, aunque apostando por unos temas novedosos que se adapten a la nueva realidad social de la que Carrión es exponente. Se necesita un nuevo código moral urbano, pero en consonancia con el ideal medieval del Bien, el Mal y la condena del pecador.

Las novedades de la fachada no acaban ahí. Además de lo anterior, también existe un innovador mensaje jurídico. Una de las figuras principales es la del juez, quién ocupa la clave de la arquivolta. Lo que se pretende desde la corona, con Alfonso VIII al frente, es pasar de un sistema jurídico tradicional, de época de repoblación, en el que prima la justicia individual, a uno moderno basado en una administración estatal a través de merindades, bajo la autoridad de un merino dependiente de la corona, responsable de impartir justicia y de resolver los conflictos en el territorio. Como ejemplo la escena del duelo, antiguamente solucionados de manera privada por los afectados, pero que en estos momentos monarquía e Iglesia ponen énfasis en su resolución pública y regulada.

En definitiva, la portada de Santiago de Carrión supone una obra novedosa desde el punto de vista iconográfico que afecta tanto a la Iglesia, con la conformación de un nuevo código moral urbano, como a la corona, para afianzar un nuevo sistema de Estado. Todo ello con la

Carrión de los Condes - Portada y detalle del Cristo

dirección técnica del Maestro de Carrión, pero probablemente bajo la supervisión de

un personaje culto encargado de desarrollar el programa iconográfico. La portada supuso un tremendo impacto, provocando que alrededor del maestro de Carrión surgiesen varios talleres que van a empezar a trabajar en numerosos edificios. Parece que incluso el maestro principal participó en las obras de otro de los grandes edificios del momento como fue el monasterio de Santa María la Real de Aguilar de Campoo.

Los nuevos talleres locales tendrán una gran efervescencia y desarrollo, aunque su técnica escultórica no mostrará la calidad del maestro principal. Utilizarán una misma iconografía, que desembocará en la aparición de similares esquemas escultóricos, con distinta factura, derivado del uso de unas mismas plantillas. La excepcionalidad estriba en que estas imágenes representaron mensajes dispares al original de Carrión, fundamentalmente porque el destinatario final era distinto, siendo en muchos casos los aldeanos de los pequeños pueblos rurales. De modo que en este momento aflorará la paradoja de readaptar unos modelos tan novedosos, como los utilizados en Carrión, para representar mensajes más tradicionales basados en la vida rural, germinando un estilo rural de gran calidad y notable originalidad.

Moarves de Ojeda - Fachada

Veamos algunos ejemplos.

Comenzamos por la iglesia de San Juan Bautista de Moarves de Ojeda, población situada en la comarca palentina de la Ojeda. Cuenta con una espectacular fachada monumental que asombró al escritor Miguel de Unamuno, definiendo su portada como de “encendida encarnadura”. El conjunto, fechado en el último cuarto del siglo XII, parte del modelo de Santiago de Carrión, con una portada coronada por pantocrátor y apostolado. La decoración escultórica de los capiteles, aunque repitiendo algunos elementos escultóricos de Carrión, como las sensuales bailarinas y los músicos, no reproduce su mensaje iconográfico. Más bien al contrario, lo que parece representar es una vuelta atrás, con la aparición del código moral

medieval del Bien y Mal aplicado al mundo rural y al campesino. Aparecen imágenes como Sansón desquijarando al león, escena que representa la derrota del pecado contra la virtud, siendo Sansón una prefiguración cristológica. También se representa un conjunto de bailarinas y músicos en una desenfrenada danza, más un personaje sentado en un trono identificado como Herodes, lo que ha dado pie a su interpretación como el baile de Salomé. Sea una lectura correcta o no, lo cierto es que los juglares eran considerados como el más bajo eslabón de la sociedad, mientras que baile y fiestas eran tildadas como pecaminosas. Así, la escena tendría la finalidad de denunciar los vicios. Sin embargo no debemos obviar el gran éxito que tenían danzantes y fiestas en el ámbito rural medieval. Muchos de los mensarios románicos

Vallespinoso de Aguilar - Ábside

Piasca - Portada del Cuerno

representados en las iglesias acababan el año con una fiesta, como ocurre en la cercana iglesia de Vallespinoso de Aguilar. Celebraciones festivas cercanas al pecado y a la condena, pero cotidianas y asumidas; vicios que sólo pueden ser superados por la intermediación de la Iglesia y sus ejemplos de virtud como Sansón. De modo que tanto en Moarves como en Carrión se representa el código moral medieval, pero enfocado a clases sociales diferentes. El elemento extraordinario estriba en la utilización de similares motivos iconográficos para mismos fines, pero con contextos opuestos.

Algo similar ocurre en la ermita de Santa Cecilia de Vallespinoso de Aguilar. Aquí se hace referencia a otro de los pecados por excelencia de época medieval, la avaricia, finalizando el ciclo escultórico con San Miguel pesando el alma del avaro, la cual queda atrapada en manos de demonios que le someten a horribles castigos. Supone una manera más reconocible de representar el juicio de las almas que en Carrión escenificaba la “*bocca della verita*”. En el lado opuesto a la escena anterior se reproduce una composición centrada en la esperanza, las “tres marías delante del sepulcro vacío”, imagen vinculada a la Salvación, aquello a lo que aspira todo cristiano y que sólo conseguirá si sigue los códigos impuestos por la Iglesia. La decoración escultórica concluye con un friso que consolida quién es el receptor del mensaje, el campesino, a través de la reproducción de un

calendario con los trabajos agrícolas. Contrasta con Carrión por la aparición de varias de escenas, como el avaro con la bolsa al cuello, que allí no se representa expresamente, aunque si implícitamente en su ideario general. Sin embargo, es un tema muy utilizado en su círculo escultórico más próximo, como la iglesia de San Vicente de Ávila, donde se escenifica la parábola del rico Epulón y del pobre Lázaro.

En la galería porticada de Rebolledo de la Torre se busca el mismo propósito que en Vallespinoso y Moarves. Una de sus particularidades más interesantes es la existencia de una inscripción que menciona como el maestro Juan de Piasca realizó el pórtico en el año de 1186. Fecha que concuerda con la cronología general asignada a este tipo de ejecuciones escultóricas. Igual de relevante es la referencia al maestro Juan, uno de los primeros maestros que conocemos con nombre propio en el ámbito de la imaginería que estamos analizando. Curiosamente Piasca, localidad cántabra situada en la comarca de Liébana, conserva la iglesia del antiguo monasterio de Santa María, cuya talla se vincula a los trabajos de Santiago de Carrión de los Condes. Un epígrafe cita como la iglesia fue consagrada en el mes de marzo de 1172, estando presente, entre otros, Covaterio, el maestro de la obra. Segundo nombre propio del que tenemos constancia, aunque primero desde el plano cronológico, lo que además conecta con el hecho de que es el templo cuya es-

cultura sugiere una mayor cercanía tanto técnica como iconográfica con la iglesia carrionesa. En la portada meridional, conocida como “del cuerno”, aparece una arquivolta figurada con imágenes ya reproducidas en Carrión, como costureros, y con personajes sacados de la escena de la acuñación de moneda, aquí reinterpretados para ofrecer la visión genérica de herreros trabajando en la forja. También se reproduce la figura del escriba, acompañado por un ángel o santo que le dicta lo que ha de escribir, como también ocurre en la palentina iglesia de la Asunción de Perazancas de Ojeda, proporcionándole una lectura completamente distinta a la original. La arquivolta se remata con músicos, monjes lectores y la famosa escena de un beso. Sobre la significación de esta serie se han ofrecido diferentes interpretaciones: Esther Bartal señala que representa un homenaje a los desposorios de Alfonso VIII y Leonor Plantagenet. Agustín Gómez alude al bíblico relato de Sara y Tobías. No hay duda que nos encontramos ante una enigmática escena de la que se han ofrecido diferentes lecturas. Todo ello está desarrollado por un maestro que conoce bien lo realizado en Santiago de Carrión en los Condes, trasladando esa sabiduría a Piasca, donde a través de las mismas plantillas genera un mensaje iconográfico diferente.

Concluimos con una visión general, donde la fachada de Santiago de Carrión de los Condes supone una obra de capital importancia que acarrea varias novedades, destacando la reformulación de una escultura románica, eminentemente destinada a un mundo rural, hacia una nueva realidad burguesa, generando una nueva iconografía adaptada al nuevo código moral urbano. El maestro y su obra alcanzarán un gran impacto, originándose a su alrededor varios talleres locales que asimilan tanto técnica como iconografía. Sin embargo, las labores de estos talleres rurales se tienen que volver a adecuar a unas necesidades iconográficas más tradicionales, readaptando la iconografía reproducida en edificios del ámbito

Carrión de los Condes - Detalle

Rebolledo de la Torre - Pórtico

del de Carrión, como Santiago, Aguilar o San Vicente de Ávila, a otras realidades como las que necesitan monasterios, como el de Piasca, e iglesias rurales, como las de Moarves de Ojeda, Vallespinoso de Aguilar o Rebolledo de la Torre. Para toda esa transmisión de modelos serán fundamentales las plantillas, pero, como hemos examinado, esos mismos patrones tendrán significados distintos, establecidos por el lugar en el que estén situados y por el destinatario a quién vaya dirigido.

Nota de la Junta dels AARB: El nostre guia del viatge d'estiu 2014 a Palència dels AARB, en César del Valle, l'hi vam demanar una col·laboració per fer un article al nostre Butlletí, hem cregut oportú respectar-lo amb el text del seu format original en castellà.

El nostre més sincer agraïment al César, per la seva tasca durant el passat viatge i per la seva bona disposició i col·laboració que va demostrar en tot moment.

A l'anterior capítol vam estar comentant la restauració que durant els anys setanta de segle passat, va realitzar l'entitat sallentina La Trenta-sisena a l'església de Sant Sebastià del Castell, a Sallent.

Aquest original temple romànic circular va ser objecte de profundes transformacions entre els anys 1805 i 1812, període en el que s'hi van afegir un cimbori hexagonal i una sagristia, i es van suprimir els dos petits absis laterals, dels quals amb prou feines, se'n van conservar els arcs d'accés i el començament de la volta. Així mateix, es va substituir la volta de quart d'esfera de l'absis per un sostre de doble vessant i es van recobrir de morter i guix els seus paraments interiors. Va quedar tan transformada i amagada l'estructura original que, Eduard Junyent va arribar a comentar que l'edifici no oferia res d'especial pel fet de formar part d'un "període de decadència de l'arquitectura".

Un cop profanat i cremat aquest temple l'any 1936, va restar en l'oblit durant uns anys, fins que, el 1951, tot i endarrerir-se la publicació fins a 1973, Xavier Sitjes i Molins va constatar que encara es conservaven algunes restes de l'estructura romànica original. Entre 1973 i 1976, i amb la col·laboració econòmica de Unión Explosivos Riotinto, S.A., Bankunió i l'Ajuntament, voluntaris de la Trenta-sisena van realitzar una sèrie d'intervencions: tasques de manteniment de l'entorn i de l'edifici, tasques de classificació de les restes, presa de mesures de l'església, enderroc de la façana, l'eliminació de les parts neoclàssiques que eren una amenaça de ruïna, com la sagristia i el cimbori, i la reconstrucció integral de l'absidiola est.

Quan les autoritats no inverteixen prou en la conservació del patrimoni històric, en certs llocs i moments, els ciutadans, conscients de la importància de conservar-lo, decideixen agafar la iniciativa i assumir-ne, ells mateixos, la

responsabilitat. Això va passar en diversos indrets de Catalunya durant la dècada dels 70. El problema sol ser que aquesta lloable iniciativa, plena de bona voluntat, generositat i compromís, no acostuma a anar acompanyada del mateix nivell de rigor i coneixement tècnic. I és això el que va provocar que l'esmentada intervenció a l'església de Sant Sebastià del Castell, generés una interessant i encesa polèmica que es va reflectir en els mitjans de comunicació de l'època.

L'espurna que encengué el debat va ser un article escrit per Jordi Comellas i Novell, i sembla ser, estava inspirat per

Albert Benet, titulat "Una desgraciada restauración" que es publicà el 1976 a El Correo Catalán. S'hi posava en dubte si estava justificada l'eliminació dels elements del segle XVIII per treure a la llum unes restes romàniques que es trobaven en estat precari. De manera immediata, hi hagueren una bona colla de cartes al director enviades a aquest i altres diaris per membres de la Trenta-sisena, on es defensava la intervenció i es retreien les crítiques, arribant, en alguns casos, a anar més enllà de l'àmbit històric-artístic. La polèmica estava servida.

Entre novembre de 1976 i desembre de 1978, la Comisión del Patrimonio Histórico Artístico de la Delegación Provincial del Ministerio de Educación y Ciencia, paralitzà les obres en considerar que l'església formava part del castell, i per tant, havia de ser considerada com un bé protegit ja que constava en l'inventari de Monumentos de Arquitectura Medieval.

Entre maig i juliol de 1977 continuà creixent la polèmica amb sengles articles publicats a L'Esparver i a Oriflama. En el primer, titulat "La Trentasisenà", J. E. Feliu criticava l'actitud de l'entitat sallentina i vinculava la paralització de les obres amb els arguments defensats per aquells que s'hi oposaven, i exigia explicacions sobre els criteris per a eliminar els elements no

HISTÒRIES DEL ROMÀNIC DEL BAGES IV:

UNA RESTAURACIÓ POLÈMICA: SANT SEBASTIÀ DE SALLENT

Juan Antonio Olañeta Molina

Fotografia: Josep Llobet

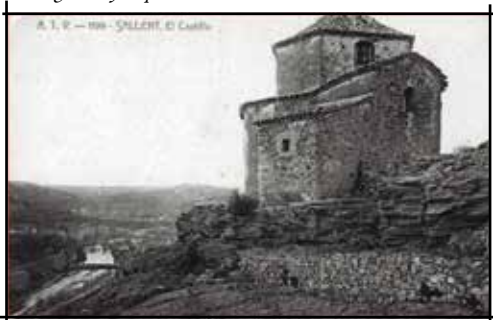

Foto Església Sant Esteve 1914 (Arxiu Municipal de Salient)

romànics. En el segon article, titulat amb el contundent títol de “Quan restaurar és sinònim de destruir” i escrit per Jordi Comellas, l'autor explicava, des del seu punt de vista crític, el debat present, argumentava perquè con-

siderava la intervenció com una “destrucció del temple” i en culpabilitzava la Trenta-sisena.

L'abril de 1979, Xavier Sitjes explicava, en un article publicat a *Regió7* sota el títol “La restauració del temple de Sant Esteve de Salient”, la seva visió de la història, des del seu punt de vista favorable a la restauració feta. Resulta significativa la seva irònica qualificació de l'edifici transformat que havia arribat fins als nostres dies com “capella que havíem vist d'infants, enguixada i amb santets, que ens recordava el folklore de les costellades”. Aquesta, i l'anteriorment esmentada opinió d'Eduard Junyent, ens donen la clau per entendre el perquè de l'eliminació dels vestigis neoclàssics. Aquest mateix mes es reiniciaven les obres amb la reconstrucció de l'absidiola oest.

Foto Església de Sant Esteve 1975 (Arxiu Trentasisena)

Finalment, i després d'una campanya arqueològica realitzada el 1985 pel Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat, el 1991 el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va aprovar un projecte global definitiu que permeté realitzar la reconstrucció del mur perimetral circular, el paviment i l'altar, així com cobrir l'espai central amb una moderna estructura de fusta amb nombrosos travesers radials. Finalment, el 5 d'octubre de 2008 s'inaugurà l'església amb la seva nova fesomia.

El 1981, Ferran Sánchez, en un article publicat a *Regió7* i titulat "Voluntat restauradora per a l'ermita de Sant Esteve defensava la reconstrucció "a l'origen" d'aquesta singular rotonda, i assegurava que un cop fetes les obres es podia "contemplar un dels més extraordinaris exemplars de l'arquitectura romànica del segle XI". Però, és això així? El que es pot contemplar ara és un edifici del segle XI o, més aviat, una recreació del XX?

En el fons de tota la polèmica, independentment de les disputes entre associacions locals, el que predomina és un antic, i encara no re-

solt del tot, debat sobre quin ha de ser l'enfocament de les restauracions. El poeta, pintor i crític de l'art, John Ruskin (1819-1900), en el seu llibre *The Seven Lamps of Architecture* (1849) ja realitzava una crítica radical a la restauració—que considerava una mentida, una falsa restitució del passat— i s'oposava a les concepcions de Viollet-le-Duc, de les quals ja en parlarem en l'anterior entrega d'aquesta sèrie. Entre els dos plantejaments extrems se situa la posició de Camillo Boito (1836-1914), qui considerava que no tan sols cal conservar la pàtina dels edificis antics, sinó també els successius afegits al llarg del temps. La tendència que preval avui dia, la que obeeix la Carta de Venècia (1964), està més en la línia de Boito i en valora l'obra d'art com un testimoni documental, amb tot el que implica. El curiós del cas de Sallent és que, malgrat tot el que s'ha escrit i debatut sobre el tema durant tants anys, quan el segle XX ja s'havia endinsat en el darrer quart, es generà una polèmica tan intensa sobre aquest tema. En definitiva, un déjà vu que ens va deixar un edifici quasi totalment nou.

Parlem amb ...

Enric Castells Rufas

Per Maria Costa

Enric Castells Rufas ha dedicat la seva vida professional a l'àmbit tecnològic i al disseny industrial. Actualment és consultor de projectes d'una empresa de tecnologia làser de Manresa, MACSA. La seva afecció a l'excursionisme li va despertar l'interès i l'estima pel nostre territori i el seu paisatge arquitectònic. La seva amistat amb membres dels AARB el van conduir a l'entitat i l'any 1998, ja n'era President. Amb ell va arribar l'època de més activitat, creixement i modernització de l'entitat que mai va oblidar els orígens i la tradició. Castells i la Junta de llavors van iniciar una època en la què l'entitat va obrir les seves portes a l'interès per tots els aspectes medievals, més enllà del romànic. Els AARB va assolir moments de gran notorietat esdevenint una de les entitats al capdavant de la gestió cultural de la ciutat.

Amb una vida professional allunyada de l'Art i la Història pròpiament dits, com va sorgir el seu interès per aquestes disciplines?

Aquesta és una pregunta que m'he fet en diverses ocasions i he arribat a una conclusió:

l'interès per l'art i la història prové de la meua afecció a l'alpinisme i al muntanyisme. Voltant i viatjant vaig agafar molt interès, primer pel nostre territori i també pel paisatge arquitectònic del territori. Recordo que quan era jovenet, organitzàvem excursions per anar a caminar però acabaven convertint-se en excursions culturals. A més, des de jove vaig estar molt interessat amb el tema artístic, principalment en el teatre i la creació artística, que no deixa de ser un altre tipus d'art.

Com es va produir la vostra incorporació a l'entitat dels AARB?

A mitjans dels anys 90, jo ja estava en el món associatiu manresà, vinculat al Centre Excursionista del Bages. Aquesta entitat ha estat un pou de creixement cultural a nivell de tota la comarca. Molta de la gent que ha sortit del món excursionista ha acabat derivant en àmbits i entitats culturals. Va haver-hi dues persones que van influir directament a que jo entrés a l'entitat: en Francesc Gasol, el qual conec des que érem petits, i en Francesc Sanllehí. Al Francesc Sanllehí, el coneixia des de feia molt temps i regentava un bar, al qual anava molt sovint. Ell sempre parlava molt positivament de l'entitat. Aquest fet va coincidir en el temps, quan en Francesc Gasol també hi estava molt vinculat. La suma de les dues situacions van propiciar la meua incorporació a l'entitat. L'entitat i el projecte em va entusiasmar de seguida perquè lligava molt amb l'estima al territori i amb la descoberta de nou coneixement cultural, que ja em fascinaven.

Com va ser el seu inici en l'Entitat i la seva elecció com a President, un any després?

Vaig entrar a l'entitat com a vocal de Junta i ajudava en tot allò que podia. L'època en la

què vaig entrar era el moment de transformació més convuls de l'entitat. Veníem d'una entitat molt consolidada en el territori i en la ciutat, però amb un equip de gent que la majoria d'ells portaven vinculats a l'entitat des del principi de la seva formació i tenien ganes d'una certa renovació. Quan jo vaig entrar, el President era el Jordi Torres i de seguida que vaig entrar, el Jordi va deixar de ser President i davant del buit de poder, va ser President en Jaume Pons. Un grup de la Junta ens vam començar a avenir molt. Tots teníem unes edats similars i era un grup força cohesionat. Entre tots pensàvem en la fórmula per anar transformant l'entitat mica en mica cap a la modernització, amb l'ajuda de l'Anna Orriols i el Marc Torras. Un cop el Jaume decideix deixar la Presidència de l'entitat, es va fer una assemblea extraordinària en la qual es va formar la nova Junta i vaig ser escollit com a President.

Quins van ser els canvis que va incorporar durant els seus anys a la Presidència?

El tarannà que li vaig voler donar a l'entitat va ser d'una transformació radical. Els AARB era entitat molt consolidada al territori, fet que vam voler respectar mantenint la tradició d'aquelles activitats que funcionaven molt bé i aparcar, mica en mica, aquelles activitats més fluïxes que no podíem reforçar. Al llarg de la meua etapa com a President vam tenir molts debats de la conveniència o no d'obrir l'entitat a facetes més enllà del romànic. Durant aquells vuit anys vam estar al capdavant de la gestió cultural de Manresa. Vam ser capaços de transformar una entitat que només pensava en el romànic i els seus socis, a una entitat que a banda d'això, pensava també en tot allò que eren aspectes medievals. En aquest sentit, vam potenciar molt el Kurs de Cultura Medieval i el vam acabar de treballar. També vam impulsar les Aules de Cultura, juntament amb l'Ajuntament, activitats relacionades amb la formació, sortides amb guies més especialitzats, la modernització del Butlletí i la digitalització de l'entitat.

Un dels moments més importants és quan l'Ajuntament demana a l'entitat, la vostra col·laboració i assessorament en l'organització de la Fira de l'Aixada.

Sí. En aquella època ens sentíem capacitats per fer moltes coses. Ens van venir a buscar perquè actuéssim com assessors des del punt de vista cultural de la Fira de l'Aixada. L'Associació de la Misteriosa Llum va dividir l'organització de la Fira en tres branques: l'artística a càrrec de Gog i Magog, la tècnica a càrrec del Pere Camprubí i la cultural a càrrec de la nostra entitat. En aquest sentit ens vam centrar en tots aquells aspectes per "medievalitzar" encara més la Fira. Vam estudiar com fer que les visites guiades fossin com havien de ser, ens vam encarregar de la vestida de la Seu, vam obrir les visites guiades al Carrer del Balç... Teníem un equip de més de 100 col·laboradors, no més per la Fira. Arran d'aquesta feina, em vam demanar entrar a l'Associació de la Misteriosa Llum, de la qual també en vaig ser President simultàniament als AARB.

Quin creu que és el paper que ha de jugar l'entitat en l'àmbit associatiu i cultural de la comarca?

Crec que és el moment de reinventar l'entitat però penso, que a diferència de l'època en què vaig ser President, s'hauria de tornar als orígens. No em refereixo a una regressió sinó que és el moment de reformular diverses coses. En un món tan globalitzat on tenim accés tan fàcilment a la informació, allò que té qualitat és allò que és minoritari, gairebé exclusiu, que es dedica només a uns pocs. Penso que s'hauria d'anar per aquí: a fer un treball de petita escala. Penso que estaria molt bé recuperar la Missa del Gall o les Rutes de Romànic del Bages, que es va fer juntament amb el Consell Comarcal del Bages.

Actualment, quin és el seu vincle amb l'entitat?

Ara mateix sóc un soci passiu, de forma premeditada. Vaig deixar la presidència per coherèn-

cia ja que es va posar en dubte la meva honorabilitat com a President i representant de l'entitat. Vaig creure que era un bon moment per deixar-ho. També era una etapa de creixement de les meves filles i ficat com estava a tot arreu; havia d'escollir si continuar estant actiu en el món cultural i perdre una part de la infància de les meves filles o, aparcar-ho tot i dedicar el temps la meua família. Vaig prendre la decisió en el moment oportú. A més, vam marxar a viure a fora, a pagès, on hi hem estat 7 anys.

Podria definir l'entitat dels Amics de l'Art Romànic del Bages en tres paraules.

País, cultura i cohesió. **País** perquè si una cosa ens diferencia la societat catalana de la societat espanyola, inclús de l'europea, és el concepte que tenim de l'altruisme. És a dir, els AARB és una associació que neix de l'altruisme pur d'una gent que s'estima l'art i la cultura; i que el que pretén és promocionar-los amb les seves activitats. Som una associació cultural que resseguim i ens estimem el patrimoni del nostre país. La **cultura** és riquesa, molt més que els diners. Aquella persona que té cultura i que la cultiva, la rega i la fa créixer, aporta en positiu. A l'associació, la cultura és un dels seus eixos més importants. **Cohesió** perquè l'entitat va ser un punt de trobada que va fer que un grup de gent amb edats similars que sortien d'una època molt fosca de la nostra Història en la què havien vist coartades les seves llibertats, la seva forma de pensar... Van tenir una excusa perfecte: l'excursionisme i l'art. No deixava de ser una trobada d'una colla d'amics, d'aquí ve el nom de l'entitat. Sempre he pensat que aquest era el motiu número u per estar al capdavant de l'associació. El què realment em va motivar de l'entitat va ser que un grup de persones poguessin estar compartint els mateixos ideals en benefici d'alguna cosa.

Quin creu que és el paper que té la cultura a Manresa i a la comarca?

Si entenem com a cultura tenir una bona programació teatral al Kursaal, el moment cultural és excel·lent, el millor de la seva història. Però

la cultura és més que això. En l'aspecte creatiu, Manresa té un potencial enorme, els grups de música, orfeons, corals, colles sardanistes, esbarts... La cultura, que té moltes facetes, en el creatiu també està en un bon estat. No obstant això, la cultura artística o històrica està en clara decadència i el principal culpable és l'administració. L'administració ha cregut més en la part folklòrica de la cultura i menys en la part que calia treballar des d'un punt de vista acadèmic. Si hem tractat malament als nostres acadèmics, no esperem després obtenir-ne bons rèdits. Tenim notables ponents, propis d'aquí, que no els en treiem el suc. Persones que poden transmetre la seva saviesa i el seu coneixement i que no els estem esprement. Hem tancat les portes a la seva promoció. No queda cap sala de conferències pública, ja que la sala del Casino no es pot considerar com a tal, ja que no té les infraestructures adequades per viure l'experiència que suposa assistir a una conferència. La cultura acadèmica relacionada amb l'art o la Història no existeix. Sóc conscient de la gravetat de l'afirmació, però aquesta és la realitat. S'ha buscat l'excusa en el canvi de mentalitat i d'hàbits de les persones. De la mateixa manera que el públic ha canviat els seus hàbits, els formadors i acadèmics també els han canviat.

Quin creu que és futur que li espera a l'entitat?

A dia d'avui amb el què hi ha a sobre de la taula, no veig sentit a l'entitat tal i com està concebuda, principalment per la falta d'il·lusió. De fet, tot hi ajuda: el fet d'anar perdent públic de les activitats, perdre col·laboradors de Junta, un dia a dia molt difícil de sustentar econòmicament... Tot això desil·lusiona. Per tant, el primer que cal fer és recuperar la il·lusió. Després, els projectes venen sols i el futur és immens. Qualsevol nova relació que comença genera il·lusió. Potser convé refundar coses. Si l'associació ha de ser el què s'ha creat com a base i continuar en la mateixa línia és molt difícil que això duri més de dos o tres anys. L'entitat pot tenir futur però no com estar concebuda ara mateix.

JAUME PONS I AGULLÓ

Diumenge, 23 de novembre d'enguany, ens va deixar el nostre amic Jaume Pons i Agulló. Va ser un dels membres fundadors de la nostra entitat, doncs va ser el secretari de l'Acta Fundacional dels Amics de l'Art Romànic del Bages, i immediatament després, n'assumeix la vicepresidència. Parlem de l'any 1984. Ben aviat, al desembre d'aquell mateix any, va obtenir el premi Carreu, i exactament dos anys després, guanya el premi Capitel·l; ambdós premis, atorgats per la nostra entitat com a reconeixement a la seva tasca en favor del coneixement i difusió del patrimoni romànic de casa nostra, alhora que també per treballar fort per fer que Amics de l'Art Romànic del Bages hagi pogut arribar on ha arribat. En Jaume, va presidir l'entitat entre els anys 1987 i 1989, una època en la que AARB s'anava consolidant. Posteriorment, va tornar-ho a ser entre el 1999 i el 2000.

Sempre ens ha ajudat quan li ho hem demanat. Mai tenia un "no" per resposta. Sempre estava present en les iniciatives culturals de la nostra ciutat. Si nosaltres, com a Amics del l'Art Romànic, volíem ser partícips d'aquestes iniciatives de Manresa, sabíem que trobaríem en ell, un amic que ens donava la mà, que n'obria les portes, i si era necessari, s'arremangava amb nosaltres per treballar colze a colze. Sempre ho feia pendent de ser útil als altres, i naturalment, per ser útil a aquesta nostra entitat, on ell va participar molt activament en el seu naixement. Se la sentia com a seva, encara que fes temps que estigués fora de la junta, donat el seu dinamisme que el feia estar, com diríem col loquialment, a tot arreu.

Els que escrivim aquestes ratlles des de la Junta dels AARB, som conscients que si podem fer-ho des de la posició on ens trobem, és gràcies a persones com tu, Jaume; de les que obren el camí; ens l'aplanen; de les que ens passen

el relleu; de les que es retiren perquè els joves puguem fer-hi la nostra, però sempre a la vora per si ens cal la seva ajuda o consell. Ajuda i consell que sempre hem trobat. Tot plegat ho feia perquè estimava la nostra entitat,...i ell s'ha fet estimar. Tot plegat fa que recordar-te ens sigui agradable.

Fins sempre, Jaume!

Amics de l'Art Romànic del Bages

GABRIEL MORA I ARANA

El passat dia 25 de novembre va morir a l'edat de 89 anys el poeta manresà Gabriel Mora i Arana.

Mora i Arana, havia guanyat diversos premis de poesia en el Jocs Florals de Barcelona i va obtenir el títol de Mestre en Gai Saber. Fou un gran defensor i estudiós de l'esperanto, idioma universal al que hi va traduir Cementiri de Sinera de Salvador Espriu, i també va impulsar l'organització dels Jocs Florals en aquesta llengua internacional.

Nascut a Castellar del Vallès, de formació autodidacta, va viure amb una gran senzillesa i bondat, amb un admirable esperit de servei, la qual cosa li va fer merèixer un sentit homenatge, el passat més de març a Manresa, en el dia universal de la poesia, organitzat per mnium Cultural i la biblioteca del Casino, que li va dedicar una exposició sota el títol **Paraules de poeta** sobre la seva vida i obra.

Va publicar diversos llibres especialment de poesia com per exemple "Calidoscopi de sol i de celestia" (1980), "Foc d'Arrels" (1983), "A tot o a res, l'amor" (1985), "Renou de mites" (1986), "Innovació dels orígens" (1990), i d'altres.

Amb el Amics de l'Art Romànic "*sempre hi ha hagut una relació de col laboració mútua*" tal

com ell mateix ho va descriure en l'entrevista que es va publicar en el darrer Butlletí de l'Entitat (n.174), En fou soci des de la fundació, i assistia sempre a totes les conferències i cursos. Va ser corrector del Butlletí durant molts anys, va compondre poesies per actes especials de l'Entitat com la dedicada a l'escultor Josep M. Subirats, el dia que un nombrós grup d'Amics de l'Art Romànic, va fer una visita a la Sagrada Família. També felicitacions de Nadal, i diverses col·laboracions en el Butlletí com: *"L'Any mil"* (n. 77), *"Visió Calidoscòpica de l'Art Romànic"*

(n. 97), *"Entre la Guerra, la pau i l'amor, parafrasejant tres trobadors"* (n. 110-114) o *"Després d'aquell any mil"* (n. 123).

Per la seva dedicació a l'Entitat, l'any 1991, se li va lliurar el premi "Carreu".

Mora i Arana és d'aquelles persones que pel seu saber, mestria, la seva bonhomia i bon fer, ha deixat rastre i un buit a Manresa i a l'Entitat. Que descansi en pau.

Carme Torras

MORT DEL LLUÍS GARCIA LAJO (1924-2014)

Prop de finals d'any, ens va deixar el nostre soci Lluís Garcia i Lajo, entusiasta col·laborador durant molts anys de la nostra Entitat. Va néixer a Manresa el 1924, on va viure i treballar tota la seva vida en l'especialitat de manyà, i alguns anys, també d'arranjador de maquinària tèxtil en diverses fàbriques.

Juntament amb el seu germà, aquest molt afectonat a la fotografia, varen ser socis ben actius del nostre col·lectiu. Sempre presents en conferències i sortides, sobretot ell, acompanyat de la seva esposa Isabel. Durant molt de temps, sovint portant la seva néta molt petita, va participar en els molts treballs de camp que es feien en els primers anys de l'Entitat, ja sigui netejant esglésies romàniques o consolidant restes de construccions, una activitat molt enriquidora per a tots en la qual vam destacar durant anys.

El Lluís, era un artesà nat, i un extraordinari artista especialitzat en el camp de les miniatures metàl·liques, una activitat en la qual va realitzar diverses exposicions molt celebrades en diferents poblacions del país. Va fer al llarg dels anys, una gran quantitat d'eines d'oficis diversos i a petit format, totes elles, per petites que fossin, funcionant. També feu en miniatura, algunes màquines i maquinària agrícola diversa, així com incursions en el camp del modelisme naval antic i d'altres mitjans de transport gairebé desapareguts. Tot, elaborat en un petit taller en una habitació de la casa del carrer del Carme on vivia.

Per aquesta especialitat, se li havia atorgat la Carta d'Artesà Miniaturista, concedida per la Generalitat de Catalunya. En total, més de 25 exposicions arreu de Catalunya avalen la seva trajectòria artística que, a més, encara ostenta el rècord català d'eines en miniatura per a més de 40 oficis diferents.

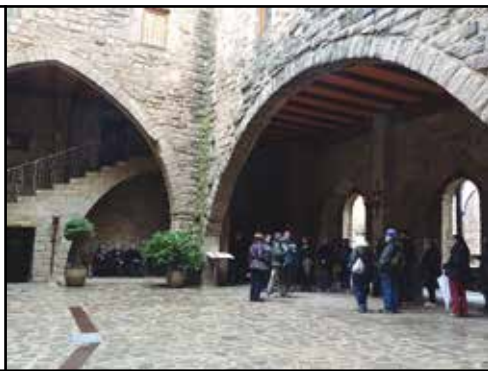
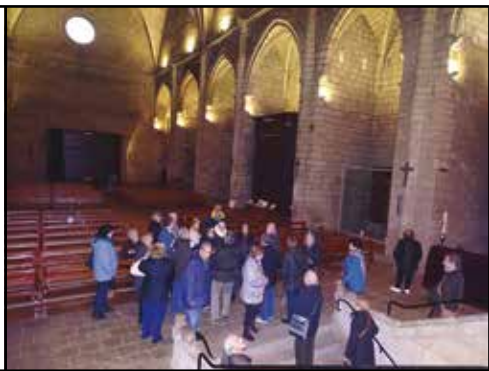
Francesc Villegas

FOTOS D'ACTIVITATS DELS AARB

Sortida a Cardona

30.11.14

Fotografies: Josep Llobet

FOTOS D'ACTIVITATS DELS AARB

Curs de Cultura Medieval

07.11.14 / 14.11.14 / 21.11.14

Fotografies: Joan Badia i Josep Llobet

Conferència CCM Albert Fàbrega, 7 de novembre

Conferència CCM Andreu Galera, 14 de novembre

Conferència CCM Marc Torras, 21 de novembre

Sortida a Sant Pere del Puig a Súria

05.10.14

Fotografies: Josep Llobet

FOTOS D'ACTIVITATS DELS AARB

Sortida a Barcelona

25.10.14

Fotografies: Gene Costa

FOTOS D'ACTIVITATS DELS AARB

Sortida al Miracle

20.12.14

Fotografies: Josep Llobet

Sortida al Miracle. 20.12.14

FOTOS D'ACTIVITATS DELS AARB

Tardes dels Carlins. Mireia Barbé

19.09.14

Fotografies: Josep Llobet

Tardes dels Carlins. Francesc Comas

10.10.14

Fotografies: Josep Llobet

FOTOS D'ACTIVITATS DELS AARB

Tardes dels Carlins. Jaume Moya

05.12.14

Fotografies: Josep Llobet

Capitell de Sant Llorenç d'Auton segle XII (França)

Hem bastit el pessebre en un angle
del menjador, sobre una taula vella,
el pessebre moleix de cada any
amb la mula i el bou i l'infant
i els tres Reis i l'estrella.

Hem obert innumbrables camins,
tots d'adreça a la cova,
amb correus de vells pelegrins
- tots nosaltres - atents a l'auster caminar de la prova.

I en la nit del misteri hem cantat
les antigues cançons
de la mula i el bou i l'infant i el tres Reis i l'estrella.

I oferim la nit amb els ulls i les mans,
i cantàvem molt baix, amb vergonya i polser de
saber-nos germans
de l'infant i de tots en la nit de la gran meravella.

Miquel Martí i Pol

BON NADAL

Sortida - Diumenge 21 de setembre

CAMINADA MATINAL PER MANRESA

Hora:
10h del matí

Sortida:
“Les antigues muralles de Manresa”. Resseguiem una part del traçat de les antigues muralles de Manresa i contemplarem els testimonis que en queden.

Itinerari guiat a càrrec de:
Francesc Gasol, geògraf.

Lloc de Trobada:
Porxos de l'Ajuntament de Manresa.

Conferència - Divendres 19 de setembre

LES TARDES DELS CARLINS

Hora:
19h.

Conferència:
A càrrec de Mireia Barbé, Graduada en Història de l'Art. “La producció artística en els camps de concentració francesos”

Lloc:
Local dels AARB. Sala d'Actes dels Carlins.

Sortida - Dissabte 27 de setembre

SORTIDA A LA TORRE DELS COMTALS DE MANRESA

Hora:
17 h de la tarda

Sortida:
Dins el marc de les Jornades Europees de Patrimoni, es farà una sortida conjunta amb Centre d'Estudis del Bages, AAVV dels Comtals, i Amics de l'Art Romànic del Bages, sortida reivindicativa de salvament i/o acondicionament de la Torre dels Comtals de Manresa.

Visita guiada a càrrec de:
Sr. Xavier Sitjes i Molins, historiador.

Lloc de Trobada:
Plaça Infants de Manresa

Hora de Trobada:
16'30 h.

Sortida:
En vehicles particulars. Haurem de deixar els cotxes a l'entrada del barri dels Comtals després d'haver passat el trencall per sortir de la carretera i havent girat de nou a mà dreta. No cal fer inscripció prèvia.

Conferència - Divendres 10 d'octubre

SORTIDA MATINAL A SÚRIA

Visites:
Església de Sant Pere del Puig, domus i forn de les Guixeres.

Hora i lloc sortida:
A les 9 h. de la plaça Infants en vehicles particulars.
Lloc de Trobada:
Barri de Joncarets / Camí de les Guixeres (Súria) a les 9'30 h.

Visita guiada a càrrec de:
Albert Fàbrega, historiador.

LES TARDES DELS CARLINS

Hora:
19h.

Conferència:
A càrrec de Francesc Comas, Llicenciat en Geografia i Història. “El gremi de mestres de cases; més de 650 anys d'història

Lloc:
Local dels AARB. Sala d'Actes dels Carlins.

Sortida - Dissabte 25 d'octubre

SORTIDA A LA CIUTAT DE BARCELONA

Sortida de tot el dia.

Lloc i hora de sortida:

Pl. Infants de Manresa a les 8 h en autocar.

Inscripcions:

A Viatges Masanés de Manresa, Socis AARB: a partir del dilluns 29 de Setembre, i no Socis a partir del divendres 3 d'Octubre.

Visites previstes:

Matí: Temple d'August, la Domus de Sant Honorat i el Call Jueu.

Dinar al Restaurant els 4 Gats.

Tarda: Visita lliure al Parc del Laberint d'Horta (durada aproximada 1 h)

Curs de cultura medieval - Novembre

"NOBLES I CASTLANS DEL BAGES I DEL BERGUEDÀ"

Programa de Conferències:

Divendres 7 de novembre de 2014

"Els castlans de Súria: militars, mercaders i baixa noblesa del Bages i del Berguedà"

Conferència a càrrec d'Albert Fàbrega i Enfedaque. Estudiós de la Història i l'Arqueologia. Havia estat catedràtic de Matemàtiques a l'ensenyament secundari i professor associat de la UPC.

Divendres 14 de novembre de 2014

"Els vescomtes, comtes i ducs de Cardona en el temps. Orígens i vicissituds d'un llinatge de la noblesa catalana en època medieval i moderna (segles X-XVIII)".

Conferència a càrrec d'Andreu Galera i Pedrosa. Doctor en Història Medieval i director de l'Arxiu Municipal de Cardona.

Divendres 21 de novembre de 2014

"Famílies nobles del Bages a l'època baixmedieval"

Conferència a càrrec de Marc Torras i Serra Llicenciat en Història

Medieval i director de l'Arxiu Comarcal del Bages.

Hora i lloc:

Totes les conferències seran a les 20 h. i tindran lloc a la "Sala d'Actes del Centre Cultural el Casino de Manresa". Curs gratuït. No cal inscripció prèvia.

Sortida:

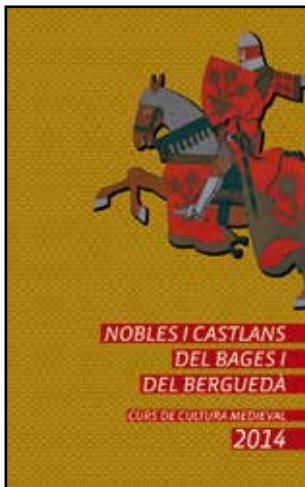
Diumenge 30 de novembre de 2014
Sortida de tot el dia a CARDONA amb autobús.
Sortida 9'30 h. Plaça Infants de Manresa.
Visites guiades a càrrec d'Andreu Galera i Pedrosa / Doctor en Història Medieval per la Universitat de Barcelona i director de l'Arxiu Municipal de Cardona.

Programa de la sortida:

10.30 h. Visita guiada al Castell de Cardona.
13.30 h. Dinar en el restaurant Ducs de Cardona (Castell)
15.00 h. Visita guiada a l'església de Sant Miquel.
16.00 h. Visita guiada al Palau Graells.

Inscripcions:

Viatges Masanés de Manresa. Socis dels AARB a partir del dilluns 3 de novembre de 2014 i no socis a partir del dijous 6 de novembre de 2014.

Conferència - Divendres 5 de desembre

LES TARDES DELS CARLINS

Hora:
19h.

Conferència:
A càrrec d'en
Jaume Moya i
Plana. Arquitecte.
“ Les tres erres de
l'Art Romànic”

Lloc:
Local dels AARB. Sala
d'Actes dels Carlins.

Matinal - Dissabte 20 de desembre

SORTIDA MATINAL AL SANTUARI DEL MIRACLE

Lloc i hora
de sortida:
A les 8 h. de la plaça
Infants en autobús.

Activitats
Celebració del
tradicional Esmorzar
de Nadal.

Visita guiada:
Santuari del Miracle.

Inscripcions:
Viatges Masanés de
Manresa, Socis AARB:
a partir del dilluns
1 de Desembre, i no
Socis a partir del
dijous 4 de Desembre.

*Els Amics de
l'Art Romànic
del Bages tenim
Facebook.*

*Busca'ns
i fes-te'n amic
(posar-hi el
m'agrada)*

FRAMUN
I M A T G E

Servei global en tots els productes,
materials i equips necessaris per a
l'oficina i l'empresa

Segell · Retolació · Marcatge i identificació · Gravat

BORN, 6 - 08241 - MANRESA - 93 872 48 88
manresa@viatgesmasanes.com
www.viatgesmasanes.com

SARRIÓ e-mail: sarrio@sarrio.net
Saclosa, 21. MANRESA. Tel. 93 872 79 98